

MUNI
MED

Edukační metody

Natália Beharková

Ústav zdravotnických věd

Edukační metoda

Methodos (řecké slovo) – cesta k něčemu,
postup k určitému cíli

☐ Cílevědomé a promyšlené působení edukátora, který aktivizuje edukanta v jeho učení tak, aby byly efektivně naplněny cíle učení (Juřeníková, 2010)

Při volbě metody VŽDY přihlédnout:

- ✓ k osobnosti edukanta
- ✓ zdravotnímu a psychickému stavu edukanta, věk
- ✓ dosavadním dovednostem, zkušenostem
- ✓ vytýčenému cíli, obsahu sdělení/učiva, formě edukace
- ✓ prostředí kde bude Ed. probíhat
- ✓ praktický aspekt, efektivnost, pozitivní přínos pro účastníky
- ✓ zkušenosti edukátora, schopnost zvládnout určité metody a prostředky – pg. vlohy

www.samdowning.com

Ed. metody v ošetrovatelství (Nemcová, Hlinková, 2010, s. 165-166):

- **aktivita edukátora a edukanta** – *tradiční* (rozhovor, přednáška, vysvětlování, diskuse, demonstrace a nácvik) *alternativní* (hra, simulace, programové učení)
- **cíle Ed.** – metody na dosažení cílů – kognitivních, afektivních, psychomotorických
- **ošetrovatelských diagnóz** – řešení problému deficitu vědomostí a deficitu zručností
- **věku edukanta** – dětský, dospělý, geriatrický P/K
- **etapa (fáze) Ed. procesu** – metody motivační, expoziční, fixační a evaluační

Klasifikace výukových metod (Průcha, 2009, s. 196)

	Metody <u>slovní</u>	Metody <u>názorně-</u> <u>demonstrační</u>	Metody <u>dovednostně-</u> <u>praktické</u>
<u>Klasické</u> výukové metody	vyprávění vysvětlování přednáška práce s textem, knihou rozhovor	předvádění a pozorování práce s obrazem instruktáž	napodobování manipulování, laborování a experimentování nácvik dovedností produkční metody
<u>Aktivizující</u> metody	metody diskusní; heuristické, řešení problému; metody situační; metody inscenační; didaktické hry		
<u>Komplexní</u> výukové metody	frontální výuka; skupinová a kooperativní výuka; partnerská výuka; individuální a individualizovaná výuka; samostatná práce žáků; kritické myšlení; brainstorming; projektová výuka; výuka dramatem; otevřené učení; učení v životních situacích; televizní výuka; výuka podporována PC		

Přednáška

- souvislý ucelený projev;
- objasnění rozsáhlejších, důležitých témat a teoretických informací
- **výhoda** – lze edukovat více osob najednou
- **nevýhoda** – pasivita účastníků, edukační cíl – pouze kognitivní oblast, minimální zpětná vazba – vhodnější je využít varianty interaktivní přednášky
- přednáškový cyklus - několik přednášek za sebou

Úvod, cíl přednášky, smysl prezentace
Jádro – vlastní výklad, EB, příklady z praxe
Závěr

Typy přednášek:

- týmová** – střídání 2-3 přednášejících na stejné téma; výhoda mnohostranný úhel pohledu, předvedení různého způsobu myšlení, střídání hlasu, tempa atd.
- princip „tiskové konference“** – sesbírání dotazů před přednáškou, lektor zapracuje odpovědi do přednášky
- přednáška spojená s diskusí**
- ex katedra** – doslovné čtení textu, vhodná při nutnosti obeznámit posluchače s doslovným zněním textu
- interaktivní přednáška** – monolog lektora s dotazy, úkoly, cvičení

využití pomůcek a didaktické techniky – PC a dataprojektor, flip-chart, interaktivní tabule apod.

Důsledná příprava přednášejícího

Vysvětlování

– využití v případě, nemůžeme-li se opřít o edukantovi předchozí zkušenosti

Cíl - pochopení příčin, souvislostí, podstaty zkoumaného jevu
- kognitivní

Uplatnit – systematicčnost, logiku, souvislost a návaznost, srozumitelnost, fakta

Vhodné doplnit – názornými pomůckami (modely, schémata atd.)

Rozhovor

– účel – sběr informací, sdělení nových poznatků, upevnění a opakování již probraného

Zásady kladení otázek:

- ❖ důsledná příprava
- ❖ spisovný a kultivovaný projev
- ❖ jasná, srozumitelná, jednoduchá K. (vyhnout se souvětím, odborným výrazům, slangu atd.)
- ❖ nesmí být sugestivní
- ❖ logická posloupnost
- ❖ 1 otázka = 1 problém
- ❖ čas na promyšlení, trpělivost
- ❖ vyhnout se jednoslovným odpovědím Ano/Ne
- ❖ odpovědi edukanta – správná, částečně správná, nesprávná

Přípravná a plánovací fáze rozhovoru

S kým?

- s kterým P/K bude, chce, potřebuje K.

Proč?

- cíl rozhovoru

Co?

- obsah rozhovoru vyplývající z cíle

Jak?

- formulace otázek, uplatnění zásad správného vedení rozhovoru

Kdy?

Kde?

Diskuse

- ❑ Argumentace
- ❑ Prezentace vlastních myšlenek, znalostí, nápadů
- ❑ Úspěšný průběh – vhodně zvolené téma; prostředí; diskutující, moderátor (edukátor, kt. diskusi řídí)

Moderátor/edukátor: důsledná příprava a zkušenosti, sleduje průběh diskuse, usměrňuje ji a řídí (čas, odbíhání od témat atd.) na závěr nutné shrnutí, mylné závěry uvést na pravou míru

Výhoda – aktivita zapojených členů

Nevýhoda – 1-2 dominantní členové ve skupině; diskuse se ubírá jiným směrem

Optimální počet 6-8 členů (při větším počtu účastníků diskuse se doporučuje vytvořit menší skupinky)

Heuristická metoda – dle Zelina, M.

Definuj problém

Informuj

Tvor řešení

Ohodnot' řešení

Realizuj řešení

Demonstrace činnosti

vhodná metoda pro individuální Ed. nebo nácvik v malé skupině

Zásady:

- po demonstraci činnosti má následovat motorický trénink (nácvik konkrétní zručnosti)
- důsledná příprava
- prostor pro vidění a slyšení

Instruktaž a praktické cvičení

– Instruktaž

- ❖ teoretický úvod před praktickou činností – info (výstižné, stručné, zásadní)
- ❖ navazujeme na již osvojené teoretické znalosti edukanta
- ❖ nejčastěji – slovem (lze doplnit o písemný materiál)

1. ukázka

- ❖ osvojení si psychomotorické dovednosti
- ❖ prvé předvedení – pomalejší, názorné, se slovním komentářem, důrazem na správnost provedení
- ❖ zopakování postupu – v tempu, kt. má edukant dosáhnout
- ❖ upozornění na event. chyby, kt. by se mohl edukant dopustit a vyvarovat

Praktické cvičení = vlastní nácvik

- ❖ individuální nebo skupinový (2 a více osob ≤ 10)
- ❖ etapovitý nácvik v krocích;
- ❖ demonstrace osvojené činnosti jedním z edukantů (slovní komentář edukátora, upozornění na event. chyby, kt. by se edukanti mohli dopustit)
- ❖ praktický nácvik všech edukantů ve skupině

První nácvik
– náročný, nekoordinovaný

Edukant – „příznivý“/stabilizovaný stav (ne akutní fáze nemoci)

Edukátor – **příprava** na nácvik, čas, trpělivost, koncentrace, vstřícnost, motivace
detekce chyb hned na začátku (špatně osvojený přístup se těžko napравuje!)

Metoda tištěného slova (Práce s textem) I.

- leták, brožura, plakát, článek v časopisu/knize
- nesmí být jediným zdrojem edukace

výhoda – oslovení větší cílové skupiny; pro P/K s poruchou sluchu

Zásady:

- materiál v písemné formě – ZP musí znát jeho obsah a orientovat se v něm
- poskytnout materiál pouze edukantům – cílové skupiny (věk, gramotnost, smyslové vnímání, zdravotní problém atd.)
- doplnit další metodou – vysvětlení, konzultace

Metoda tištěného slova (Práce s textem) II.

Zásady sestavení písemného materiálu:

- jasný cíl
- cílová skupina
- využití – pro celou skupinu, nebo nutná korekce určité informace pro určitý typ edukantů
- jazyk a styl přizpůsobit „čtenářům“ a účelu, kterému má posloužit
- grafický dizajn – čitelnost, obrázky pro lepší pochopení, musí „oslovit a zaujat“
- respektovat specifika zdravotnického zařízení, vycházet ze standardů a norem

Konzultace

- setkání s odborníkem, poradcem
- projednání problému edukanta
- vyjasnit nejasnosti
- zkonzultovat doporučení, opatření

kombinace s instruktáží, vysvětlováním

Brainstorming

- v časovém limitu získat, co nejvíce nápadů na dané téma (cca do 45', 12 osob)
- skupinový výkon – předpoklad, že lidé ve skupině, na základě podnětů ostatních, vymyslí více, než by vymysleli jednotlivě

Zásady:

- **žádné hodnocení** – nekomentovat, nehodnotit
- **podpora uvolněné atmosféry** – vhodné je neformální prostředí, dobrá nálada
- **všechno zapisovat** – pouze **1 zapisovatel**

Nevýhody - obava z hodnocení

- blokování výkonu (mluví vždy pouze 1 osoba ze skupiny)

Brainwriting

- Účastníci sedí kolem stolu rozdělení do skupin po 6; každý má před sebou list papíru s nadepsaným tématem brainwritingu.
- Na povel moderátora má každý účastník přesně 5', aby na svůj papír napsal (popsat/vysvětlit) 3 nápady.
- Po 5' posunou svůj papír o jedno místo dále (např. všichni doleva)
- Všichni si přečtou 3 předešlé nápady a přidají 3 nové, další (mohou se inspirovat již popsanými podněty, nebo zapisují zcela nové myšlenky; neopakují nápady, které napsali již na předchozí papír).
- Po uplynutí dalších 5' se kola opakují až do okamžiku, kdy se každému účastníku vrátí jeho původní papír.
- Jakmile se skončí, nápady se přečtou, prodiskutují a zhodnotí tak, jako každé jiné brainstormingové sezení.

Výhoda – odpadá ostych účastníků, lepší koncentrace na problém

Buzz group – bzučící skupiny

- Aktivizace edukantů po delším časovém úseku bez aktivity – prodiskutují problém ve dvojici – odpovědi na jejich dotazy

E-learning

- sebevzdělávací metoda
- vzdělávací proces, využívající informační a komunikační technologie – k tvorbě kurzů, k distribuci studijního obsahu, komunikaci mezi studenty a pedagogy a k řízení studia;
- ne/výhody
- dělení podle obsahu: otevřené – k dispozici všem zájemcům o studium
uzavřené – pro specifický okruh studentů (CVŽ NLZP, předměty na LF MU)

Hra a mobilní aplikace

- na začátku obeznámit s cílem, úkoly a pravidly – hra by se neměla přerušovat
- vhodné prostory
- zohlednění času , který hra vyžaduje

(pexeso, puzzle, křížovky... PC hry a aplikace s edukačním zaměřením

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.Mobiab.MyDiabetic>

<https://www.zachrankaapp.cz/>

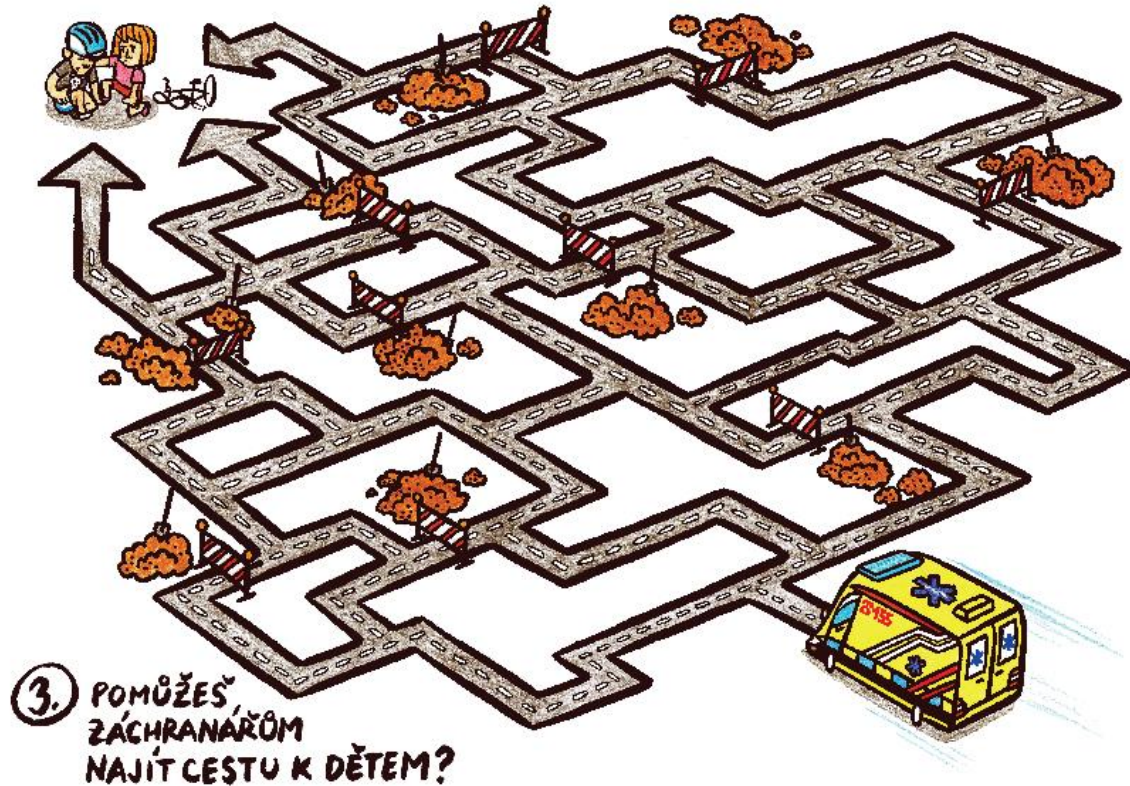
<https://www.mou-mindcare.cz/> pro onkologicky nemocné, podpora duševního zdraví a životní spokojenosti

<https://explaintb.org/site/en> (TBC)

<https://cfhero.org/> cystická fobróza nácvik denních inhalací

<https://nepanikar.eu/> první pomoc při psychických potížích

Obrázkové hry pro děti ZZS JmK

Simulace

- Učení na základě modelové situaci – příprava P/K na reálnou situaci
- Ed. rodičů o febrilních křečích, nácvik PP, diabetik/celiak výběr vhodného jídla z jídelního lístku

K dalším metodám patří:

- Alternativní metody – *kruh rozhodnutí, karta očekávání, pravda nebo lež, kognitivní mapování, pořadí na nástěnce, drž se svého plánu*
- Modifikované metody – *životní přímka, kruh, snow-balling*

Tab. 3.4. Alternatívne metódy využívané v ošetrovatelstve (modifikované podľa Hlinkovej, 2002)

SESTERSKÁ DIAGNÓZA: DEFICIT VEDOMOSTÍ	
DIDAKTICKÁ METÓDA	CHARAKTERISTIKA METÓDY
<i>Metóda načúvania a interpretácia stavu ohrozenia, nebezpečenstva</i>	Edukant pozorne počúva príbeh pacienta s rovnakou diagnózou. Keď si myslí, že pacient v príbehu robí niečo nebezpečné, čo ohrozuje jeho zdravie, upozorní sestru, alebo si robí poznámky. Napokon spolu vedú rozhovor o vhodnom alebo nevhodnom správaní pacienta s rovnakými zdravotnými problémami.
Kruh rozhodnutí	Edukant rozmýšľa nad dôsledkami rozhodnutí týkajúcich sa jeho zdravotného stavu.
Karta očakávania	Edukant si sám alebo so sestrou navrhne vlastný súbor očakávaní.
Pravda alebo klamstvo	Edukátor poskytne pacientovi výroky, ktoré súvisia s témou edukácie, pričom len polovica výrokov je správna; pacient musí kartičky s výrokmí usporiadať podľa správnych a nesprávnych tvrdení.
Kognitívne mapovanie	Edukant v priebehu edukácie vytvára kognitívne mapy, jasne a tvorivo označí to, čo sa naučil alebo čo plánuje urobiť, čo chce vedieť.
Poradie na nástenke	Edukant dostane kartičky, kde sú napísané rôzne aktivity pre pacienta na zvládnutie nejakého konkrétneho problému; očísľuje ich a zoradí na nástenku, čo by urobil ako prvé, druhé atď.
Drž sa svojho plánu	Edukant by sa pomocou tejto metódy mal pevne rozhodnúť, že bude používať získané vedomosti z praxe; kľúčom je kombinácia, situácia a môj plán.
SESTERSKÁ DIAGNÓZA: DEFICIT ZRUČNOSTÍ	
Demonštrácia	Edukant napr. získava zručnosti pri samovyšetrení pomocou modelu, na ktorom má možnosť precvičiť si tieto jednotlivé výkony.
<i>Môj chorý kamarát (bábika)</i>	Dieťa sa pomocou bábiky veľkosti dieťaťa oboznamuje s očakávanými diagnostickými a terapeutickými postupmi, prípadne ho ošetruje samotné dieťa (napr. kolostómia, aplikácia inzulínu).
Pexeso	Ide o aktívny a zábavný spôsob opakovania vedomostí; edukátor pripraví dvojice kartičiek, na jednej z dvojice je problém, pojem, názov, obrázok a na druhej strane vysvetlenie pojmu, aktivity, čo má dieťa robiť; úlohou bude priradiť k sebe kartičky s rovnakým obsahom.

**Alternatívne
metody
využívané v
ošetrovatelství**

DIDAKTICKÁ METÓDA	CHARAKTERISTIKA METÓDY
ŽIVOTNÁ LÍNIA – PRIAMKA	Na priamku sa naznačia životné udalosti – narodenie a súčasnosť, v druhej časti sa naznačí ochorenie, zdravotný problém. Edukant sa zamyslí, čo chce on a jeho rodina dosiahnuť, aké zmeny môžu realizovať vo svojom živote a pod.
Kruh	V strede kruhu sedí lekár, sestra alebo člen edukačného tímu a oproti nim sedia edukanti. Kladú sa otázky a využívajú sa argumenty na rozvoj empatických schopností a asertívneho správania, prípadne iných schopností.
Brainstorming	Cieľom je získať čo najväčší počet návrhov, postojov, názorov a myšlienkových nápadov v čo najkratšom čase. Metóda má zvláštnu prednosť – zjednocuje skupinu, teda je vhodnejšia pre skupinovú edukáciu.
Heuristická metóda – DITOR	D: definuj problém, I: informuj sa, T: tvor riešenia, O: ohodnoť riešenia, R: realizuj riešenie Možné využitie: pri vyučovaní napr. problematiky riešenia problémov prostredníctvom rôznych techník.
Bzučiace skupiny (buzz groups)	Cieľom je aktivizácia edukantov po dlhšom časovom úseku bez aktivity. Vhodné je kombinovať túto metódu napr. s metódou vysvetľovania. Edukanti zvyčajne v priebehu určeného časového limitu prediskutujú tému v dvojiciach a potom môžu nasledovať odpovede na ich otázky.
Analýza prípadu (case study)	Metóda je založená na prešetrení, analýze a diagnóze podrobného opisu problému alebo situácie. Problém môže byť skutočný alebo simulovaný, metóda vyžaduje vnorenie sa do problému a jeho následné rozlúštenie.
Hranie rolí (role play)	Táto metóda umožňuje demonštráciu schopností, nápadov, predstáv a pocitov v simulovaných situáciách na základe skutočnej životnej skúsenosti.
Kruhy (rounds)	Edukanti sedia v kruhu a vyjadrujú sa k danej téme jeden po druhom. Metódu možno využiť na hodnotenie, riešenie problému, pozitívnu motiváciu alebo na zoznamovanie.
Snehová guľa (snow-balling)	Edukanti dostanú individuálny čas na premyslenie danej témy a potom o nej diskutujú v skupinách najskôr v dvojici, potom vo štvorici; skupiny sa spájajú až do vytvorenia celej skupiny. Práca v malých skupinách znižuje aktivitu dominantných klientov.
Situačné metódy	Predmetom analýzy je ucelená reálna situácia konfliktného charakteru zo života z praxe. Cieľom je vecný rozbor situácie, jadra problému, ale aj rozbor správania aktérov tejto situácie.

**Modifikované
metody
využívané
v ošetrovatelství**

Literatura

- Bajer, I. Brainwriting: efektivnější než brainstorming? online dostupné <http://www.mitvsehotovo.cz/2013/09/brainwriting-efektivnejsi-nez-brainstorming/> staženo 12.3.2015
- Magurová D., Majerníková L. *Edukácia a edukačný proces v ošetrovateľstve*, Martin: Osveta, 2009, s. 155, ISBN 978-80-8063-326-4
- Nemcová J., Hlinková E. *Moderná edukácia v ošetrovateľstve*, Martin. Osveta, 2010, s. 259, ISBN 978-80-8063-321-9
- Palán, Z. Andromedia.cz: Přednáška online dostupné z <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/prednaska> staženo 12.3.2015

Literatura

- Wikipedie: Brainstorming online dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Brainstorming> staženo 12.3.2015
- Průcha Jan *Pedagogická encyklopedie*, Praha: Portál, 2009, s. 936. ISBN 978-80-7367-546-2.
- Juřeníková, P., *Zásady edukace v ošetrovatelské praxi* Praha: Grada, 2010, s. 80. ISBN 978-80-247-2171-2
- Průcha, J. *Moderní pedagogika*, 5. aktualiz. a doplněné vydání, Praha: Portál, 2013, ISBN 978-80-262-0456-5.